

Wyrok z dnia 1 października 1998 r.

I PKN 366/98

Wyrażenie przez pracownika, bez zachowania formy pisemnej, zgody na dokonywanie potrąceń z wynagrodzenia za pracę innych należności niż wymienione w art. 87 § 1 i 7 KP jest nieważne (art. 58 § 1 KC w związku z art. 91 i 300 KP).

Przewodniczący SSN: Maria Mańkowska, Sędziowie SN: Roman Kuczyński, Zbigniew Myszkowski (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 1 października 1998 r. sprawy z powództwa Jerzego D. przeciwko Szpitalowi Rejonowemu w T.M. o wynagrodzenie, na skutek kasacji powoda i strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi z dnia 29 kwietnia 1998 r. [...]

1. u c h y l i ł zaskarżony wyrok w punkcie 2 i sprawę w tym zakresie przekazał Sądowi Apelacyjnemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego,

2. o d r z u c i ł kasację powoda w pozostałym zakresie,

3. o d d a l i ł kasację strony pozwanej.

U z a s a d n i e n i e

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi wyrokiem z dnia 29 kwietnia 1998 r. zmienił zaskarżony przez powoda Jerzego D. wyrok Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy w Łodzi z dnia 23 stycznia 1998 r. [...], oddalający powództwo o zwrot potrąconego wynagrodzenia za pracę oraz o odsetki, w ten sposób, że zasądził od pozwanego Szpitala Rejonowego w T.M. na rzecz powoda kwotę 10819,73 zł tytułem zwrotu bezpodstawnie potrąconego wynagrodzenia bez uprzedniej pisemnej zgody powoda; w pozostałej części oddalił apelację i zniósł wzajemnie między stronami koszty procesu.

W sprawie niesporne były ustalenia faktyczne. Wynikało z nich, że powód, zatrudniony w pozwanym Szpitalu jako anestezjolog, poręczył w Banku Spółdzielczym w N.M. spłatę dwóch pożyczek udzielonych jego bratu. W umowie poręczenia powód nie wyraził zgody na dokonywanie potrąceń z wynagrodzenia za pracę na poczet zaległych spłat rat poręczonego kredytu. Pismem z dnia 7 stycznia 1994 r. bank wystąpił do strony pozwanej o dokonywanie potrąceń z wynagrodzenia za pracę powoda, nie załączając wyciągu z ksiąg bankowych ani tytułu wykonawczego. W rozmowie z główną księgową pozwanego powód został poinformowany, że w przypadku braku jego zgody na dokonywanie potrąceń bank wystawi tytuł wykonawczy, co spowoduje zwiększenie kwoty potrąceń o koszty egzekucji. Powód nie kwestionował potrąceń w okresie od stycznia 1994 r. do dnia 28 listopada 1995 r., ale nie wyraził na piśmie zgody na ich dokonywanie. Po uzyskaniu orzeczenia sądowego z dnia 20 września 1990 r., stwierdzającego nieważność poręczenia pożyczki powód w dniu 29 listopada 1995 r. wystąpił do pozwanego o zaprzestanie dokonywania potrąceń.

Na tle takich ustaleń Sąd Wojewódzki oddalił powództwo na podstawie art. 87 i 97 KP w związku z art. 8 KP. Sąd ten uznał, że wymaganie przez art. 91 KP pisemnej zgody pracownika na dokonywanie innych potrąceń niż określone w art. 87 KP nie jest obwarowane rygorem nieważności. Natomiast akceptowanie przez powoda przez okres dwóch lat potrąceń z jego wynagrodzenia za pracę świadczyło o jego świadomej zgodzie na ich dokonywanie. Z tych przyczyn Sąd pierwszej instancji oddalił powództwo jako bezzasadne merytorycznie, a także naruszające art. 8 KP.

Zmieniając wyrok Sąd Apelacyjny zasądził na rzecz powoda zwrot bezprawnie dokonanych potrąceń z wynagrodzenia za pracę, przyjmując, że wyrażenie ustnej zgody na dokonywanie potrąceń z jego wynagrodzenia za pracę było sprzeczne z prawem (art. 91 KP), a przez to nieważne z mocy art. 58 § 1 KC w związku z art. 300 KP. Powodowało to obowiązek zwrotu bezpodstawnie potrąconych kwot z wynagrodzenia powoda za pracę. Równocześnie Sąd ten nie uwzględnił apelacji powoda w części dotyczącej odsetek od potrąconych należności z powołaniem się na art. 8 KP, przyjmując, że bezegzekucyjne zaspokajanie roszczeń banku leżało w interesie powoda, na co wyraził zgodę, nie cofając jej przez niemal dwa lata. Dlatego zasądzenie odsetek od kwot dokonanych potrąceń naruszałoby zasady współżycia społecznego. Sąd ten sygnalizował, że potrącenia były dokonywane przez pozwane-

go pracodawcę na rzecz banku, który dopuścił do zawarcia nieważnej umowy poręczenia i od którego powód może dochodzić wyrównania powstałej szkody.

Wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżyły kasacją obie strony.

Powód zakwestionował wyrok w części „oddalonej apelacją” i domagał się zasądzenia ustawowych odsetek od zasądzonej przez Sąd Apelacyjny kwoty 10819,73 zł bezpodstawnie potrąconego wynagrodzenia za pracę, zasądzenia kwoty 11550,67 zł skapitalizowanych odsetek obliczonych na dzień wniesienia pozwu wraz z ustawowymi odsetkami oraz zasądzenia kwoty 7972,54 zł wraz z ustawowymi odsetkami tytułem nieprzedawnionych odsetek od kwot potrąceń, które uległy przedawnieniu. Skarżący zarzucił naruszenie prawa materialnego - art. 481 § 1 KC oraz art. 8 KP, argumentując, że pozwany pracodawca, który naruszył prawo, nie może korzystać z zarzutu nadużycia prawa przez pracownika dochodzącego swoich roszczeń wynikających z art. 481 § 1 KC. W uzupełnieniu kasacji powód dodatkowo wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku przez zasądzenie kosztów zastępstwa adwokackiego według norm przepisanych za dwie instancje oraz za instancję kasacyjną.

W kasacji strony pozwanej podniesiono zarzut obrazy prawa materialnego - art. 91 i 300 KP w związku z art. 8 KP, domagając się zmiany zaskarżonego wyroku przez oddalenie powództwa w całości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Uzasadniona jest kasacja powoda w zakresie bezpodstawnego oddalenia powództwa o roszczenia odsetkowe przy zastosowaniu dyspozycji art. 8 KP, który w ocenie Sądu Najwyższego nie powinien być w sprawie zastosowany. Kategorie brzmienie art. 91 KP, który przewiduje dopuszczalność potrąceń z wynagrodzenia za pracę innych należności niż wymienione w art. 87 § 1 i 7 wyłącznie za zgodą pracownika wyrażoną na piśmie, zalicza tę normę prawa materialnego do sfery imperatywnych, ochronnych przepisów prawa pracy. Ta szczególna regulacja prawna nie podlega wykładni rozszerzającej, a w szczególności takiej, która mogłaby przekreślić zasadność pracowniczego roszczenia o zwrot bezprawnie potrąconych kwot z wynagrodzenia za pracę wraz z akcesoryjnym roszczeniem odsetkowym na podstawie art. 8 KP. Wstępnie należało jednoznacznie potwierdzić prawidłowy pogląd Sądu Apelacyjnego, że ustne lub dorozumiane wyrażenie zgody na dokonywanie potrąceń z jego wynagrodzenia za pracę innych należności niż wymienione w art. 87 § 1 i 7 KP

jest nieważne na podstawie art. 58 § 1 KC w związku z art. 91 KP i art. 300 KP.

Sankcja bezwzględnej nieważności działa z mocą wsteczną (*ex tunc*), co oznacza, że potrącenia były bezprawne w datach ich dokonywania, w których stawały się wymagalne pracownicze roszczenia o zwrot bezpodstawnie potrąconych kwot wynagrodzeń wraz z należnymi odsetkami z tytułu opóźnienia w wypłatach pełnego należnego pracownikowi wynagrodzenia za pracę (art. 481 § 1 KC w związku z art. 300 KP). Zgodnie z powołanymi regulacjami odsetki należą się za czas i z tytułu samego opóźnienia w spełnieniu świadczenia pieniężnego, chociażby pracownik nie poniósł żadnej szkody, a opóźnienie było następstwem okoliczności, za które pracodawca nie ponosi odpowiedzialności. Powołane przepisy stwarzały zatem dla powoda wystarczającą podstawę do naliczenia odsetek, a odmowa ich zasądzenia jest z nimi sprzeczna.

Natomiast norma wynikająca z art. 8 KP ma charakter wyjątkowy w tym sensie, że jej zastosowanie nie może prowadzić do utraty prawa podmiotowego. W szczególności norma ta nie ma nadrzędnego znaczenia wobec treści art. 481 § 1 KC i nie może podważać jego mocy obowiązującej, zwłaszcza że w ustalonych okolicznościach sprawy, które wiązały Sąd Najwyższy wobec braku kasacyjnych zarzutów proceduralnych, pozwany pracodawca dokonywał potrąceń z wynagrodzenia za pracę powoda na nie udokumentowane żądanie banku, do którego nie był dołączony wypis z ksiąg bankowych ani inny tytuł wykonawczy. W takiej sytuacji dokonywanie potrąceń z wynagrodzenia za pracę bez pisemnej zgody powoda stanowiło oczywiste naruszenie imperatywnych wymagań art. 91 KP, a przez to było działaniem nieważnym i bezprawnym, które w żadnym zakresie nie może korzystać z ochrony przewidzianej w art. 8 KP. W tym zakresie powód trafnie sygnalizował akceptowane w doktrynie i utrwalone w orzecznictwie stanowisko, że ujemne następstwa niestannego działania strony, wobec której uprawniony wykonuje swoje prawo podmiotowe, nie mogą być usuwane przez zastosowanie art. 5 KC (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 1997 r., II CKN 118/97, OSP 1998 nr 1, poz. 3). Nadużycie prawa przez uprawnionego pracownika musiałoby polegać na działaniu sprzecznym z kryteriami oceny jego postępowania określonymi w art. 8 KP. Pracownik, który domaga się zapłaty należnych odsetek z tytułu bezprawnie potrąconych mu części wynagrodzenia za pracę, nie dochodzi uprawnienia podmiotowego w sposób sprzeczny z prawem. Przeciwnie jego żądanie zasądzenia akcesoryjnych (ubocznych) roszczeń odsetkowych odpowiada dyspozycjom art. 481 § 1 KC w związku z

art. 300 KP, przeto nie jest bezprawne i nie może być postrzegane w kategoriach nadużycia prawa (art. 8 KP). W piśmiennictwie prawniczym podkreśla się, że zasada pewności stosowania prawa (art. 481 § 1 w związku z art. 300 KP) stanowi sama w sobie istotną wartość społeczną, której nie może przekreślić woluntaryzm sądu wyrażony w dokonywaniu odmiennych ocen z punktu widzenia klauzul generalnych określonych w art. 5 KC lub art. 8 KP.

Nadto - skoro Sąd Apelacyjny trafnie zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji co do zasady, zasądzając zwrot bezprawnie potrąconych nieprzedawnionych kwot wynagrodzenia za pracę, to następnie wykazał brak konsekwencji wskutek bezpodstawnej odmowy zasądzenia akcesoryjnych roszczeń odsetkowych, które korzystają z ochrony udzielonej uzasadnionemu podstawowemu roszczeniu o zwrot bezprawnie potrąconych kwot z wynagrodzenia za pracę. W tym zakresie i w celu ustalenia rozmiaru należnych świadczeń odsetkowych Sąd Najwyższy wyrokował kasatoryjnie na podstawie art. 393¹³ KPC, pozostawiając Sądowi Apelacyjnemu rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

Równocześnie Sąd Najwyższy odrzucił zgłoszone w uzupełnieniu kasacji powoda żądanie zmiany zaskarżonego wyroku przez zasądzenie na jego rzecz kosztów zastępstwa adwokackiego za dwie instancje według norm przepisanych, albowiem skarżący nie podważył wprost rozstrzygnięcia Sądu drugiej instancji co do wzajemnego zniesienia między stronami kosztów procesu, nie podając w kasacji wyartykułowanych podstaw kasacyjnych oraz ich uzasadnienia, dotyczących rozstrzygnięcia co do kosztów postępowania. W tym zakresie kasacja nie spełniła wymagań formalnych przewidzianych dla skargi kasacyjnej (art. 393⁵ KPC), przez co jako niedopuszczalna podlegała odrzuceniu na podstawie art. 393⁸ § 1 KPC.

Przedstawione wyżej stanowisko o niedopuszczalności derogowania lub modyfikowania przez wyjątkową regulację art. 8 KP przepisów obowiązującego prawa materialnego (art. 481 § 1 KC w związku z art. 91 i 300 KP), prowadziło do oddalenia kasacji strony pozwanej na podstawie art. 393¹² KPC.

=====